

## YUNANİSTAN TARAFINDAN İLERİ SÜRÜLEN TÜRK KARASU- LARININ GENİŞLİĞİNİN LOZAN BARIŞ ANDLAŞMASI İLE 3 MİL OLARAK BELİRLENDİĞİNE DAİR TEZİN ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR HUKUKU ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİL- MESİ

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe İSAYEV\*

### Öz

Türkiye ile Yunanistan arasında karasularının sınırlandırılması konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar ile ilgili olarak taraflar çeşitli tezler ileri sürmektedir. Yunanistan tarafından ileri sürülen tezlerden birine göre Türk karasularının genişliği Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, Yunanistan'ın tezini uluslararası andlaşmalar hukuku ve uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına dair kurallar bağlamında değerlendirmektir. Bu değerlendirme yapılırken 1969 tarihli Viyana Andlaşma-lar Hukuku Sözleşmesi'nin uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili düzenlemeleri esas alınacaktır. Çalışma ile ulaşılan sonuç çerçevesinde Yunanistan'ın tezi uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin temel yorum

\* Dr. Öğr. Üyesi. Kırklareli Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Hukuku Ana Bilim Dalı, Kırklareli, Türkiye | Asst. Prof., Kırklareli University, Faculty of Law, Department of Public Law, International Law Department, Kırklareli, Türkiye.

✉ tugceisayev@klu.edu.tr • ORCID 0000-0001-8137-3981.

✉ **Atıf Şekli** | Cite As: İSAYEV, Tuğçe: “Yunanistan Tarafından İleri Sürülen Türk Karasularının Genişliğinin Lozan Barış Andlaşması İle 3 Mil Olarak Belirlendiğine Dair Tezin Uluslararası Andlaşmalar Hukuku Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, SÜHFD, C. 33, S. 2, 2025, s. 1251-1283.

✉ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✉ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

kuralları, tamamlayıcı yorum kuralları ve ilgili yorum teknikleri bakımından değerlendirildiğinde kabul edilemezdir.

### Anahtar Kelimeler

• Türkiye ve Yunanistan'ın Karasularının Sınırlandırılması sorunu • Türk Karasularının Genişliği • Lozan Barış Andlaşması • 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi • Uluslararası Andlaşmaların Yorumlanması

## EVALUATION OF THE THESIS PROPOSED BY GREECE ON THE DETERMINATION OF THE BREADTH OF TURKISH TERRITORIAL WATERS AS 3 MILES BY THE LAUSANNE PEACE TREATY WITHIN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL TREATIES LAW

### Abstract

Problems are experienced regarding the delimitation of territorial waters between Turkey and Greece. The parties put forward various thesis in relation to these problems. According to one of the thesis put forward by Greece, the breadth of Turkish territorial waters was determined as 3 miles with the Lausanne Peace Treaty. The aim of this study is to evaluate Greece's thesis in the context of international treaties law and rules for the interpretation of international treaties. In this evaluation, the regulations of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties regarding the interpretation of international treaties will be taken as a basis. According to the conclusion reached in this study, Greece's thesis is unacceptable when evaluated in terms of basic interpretation rules, complementary interpretation rules, and related interpretation techniques regarding the interpretation of international treaties.

### Keywords

• Türkiye and Greece Territoria Waters Delimitation Issue • Turkish Territorial Waters Breadth • Lausanne Peace Treaty • 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties • Interpretation of International Treaties

## GİRİŞ

Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunu bulunmaktadır. Bu sorun güncelliğini koruyan, Türkiye ile Yunanistan'ın sık sık karşı karşıya gelmesine neden olan bir sorundur. Bu sorunun en önemli sebeplerinden birini Ege Denizi'nin kendine özgü yapısı teşkil etmektedir. Yunanistan'ın karasularının genişliğini 12 mile çıkarmaya yönelik açıklamaları, karasularının

sınırlandırılması sorununa ilişkin uzlaşmaz tavırları ve uluslararası hukuk ile bağdaşmayan tezleri bu sorunun diğer önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Bu sorun ile ilgili olarak taraflar çeşitli tezler ileri sürmektedir. Yunanistan tarafından ileri sürülen tezlerden biri Türk karasularının genişliği ile ilgilidir. Yunanistan tarafından ileri sürülen teze göre Türk karasularının genişliği 3 mildir. Yunanistan bu tezini Lozan Barış Andlaşması'na dayanarak ileri sürmektedir. Yunanistan Lozan Barış Andlaşması m. 6 ve m. 12'yi Türk karasuları genişliği bağlamında yorumlamakta, bu düzenlemeler ile Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlendiğini iddia etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Yunanistan tarafından ileri sürülen Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak belirlendiğine dair tezi uluslararası andlaşmalar hukuku ile uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına dair kurallar bağlamında değerlendirmektir. Bu değerlendirmede 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına dair düzenlemeleri esas alınacaktır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan karasularının sınırlandırılması sorunu başlığı altında; Türkiye ve Yunanistan devletlerinin soruna ilişkin tezleri ve Yunanistan tarafından öne sürülen Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak belirlendiğine dair tez hakkında açıklamalar yapılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise uluslararası andlaşmalar hukuku çerçevesinde Yunanistan'ın tezinin değerlendirilmesi başlığı altında; uluslararası andlaşmalar hukuku çerçevesinde Lozan Barış Andlaşması ile Yunanistan'ın bu andlaşmaya dayandığı tezinin uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin kurallar bağlamında değerlendirildiğinde kabul edilemez olması ile ilgili açıklamalar yapılacaktır.

## **I. TÜRKİYE VE YUNANİSTAN ARASINDA YAŞANAN KARASULARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU**

### **A. Tarafların Sorun ile İlgili İleri Sürdüğü Tezler**

#### **1. Sorunun Tanımlanması ve Sebepleri**

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) düzenlemelerine göre karasuları kıyı devletlerinin egemenliği altında

olan deniz alanlarından biridir. Kıyı devletlerinin karasuları üzerindeki egemenliği; deniz alanını, deniz yatağını, toprağın altını ve bahsedilen deniz alanının üzerindeki hava sahasını kapsamaktadır. Kıyı devletlerinin karasuları üzerindeki egemenliğini BMDHS düzenlemelerine ve ilgili diğer uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak kullanması gerekmektedir. BMDHS ile kıyı devletlerinin karasuları üzerindeki egemenliğine yargı yetkisi ve karasularından zararsız geçiş hakkı bağlamında sınırlamalar getirilmiştir. Karasularının iç sınırını kıyı devletlerinin belirlediği ve ilan ettiği esas hatlar teşkil etmektedir. Kıyı devletleri karasularının genişliğini esas hatlardan başlayarak 12 mil genişliğe kadar tespit edebilmektedir. Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında ise karasularının sınırlandırılması işleminin yapılması gerekebilmektedir. BMDHS m. 15 ile getirilen düzenlemeye göre kıyıları karşılıklı ya da yan yana bulunan devletlerin arasında karasuları sınırlandırılması işleminin ilgili devletler arasında uluslararası andlaşma yapılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Taraflarca yapılmış aksini ifade eden bir uluslararası andlaşma bulunmuyor ise ilgili devletlerin karasularının genişliğini orta hattın ötesine geçirmemesi gerekmektedir. Tarihi bir hak veya özel durumların gerektirmesi halinde ise orta hattın ötesine geçilmesi mümkündür.<sup>1</sup>

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının karşılıklı sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Ancak, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının karşılıklı sınırlarının

<sup>1</sup> Karasularının tanımı, hukuki rejimi ve sınırlandırılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **AKİPEK**, Ömer İlhan, Devletler Hukuku İkinci Kitap, Ankara 1965, s. 30-47; **MERAY**, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt, Ankara 1968, s. 392-424; **TOLUNER**, Sevim, Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği), İstanbul 1974, s. 50-87; **ÇELİK**, Edip F. , Milletlerarası Hukuk İkinci Kitap, İstanbul 1987, s. 75-108; **MALANCZUK**, Peter, Akehurst's Modern Introduction to International Law, London New York 1997, s. 175-182; **BROWNLIE**, Ian, Principles of Public International Law, New York 2002, s. 177-196; **SLOMANSON**, William R. , Fundamental Perspectives on International Law, Boston 2011, s. 305-311; **TANAKA**, Yoshifumi, The International Law of the Sea, Cambridge 2015, s. 84-97; **SHAW**, Malcolm N. (Çevirenler: Acer, Yücel; Kaya, İbrahim; Demirtepe, M. Turgut; Şimşek, G. Engin): Uluslararası Hukuk, Ankara 2018, s. 395-407. BMDHS için bkz. [https://www.un.org/depts/los/convention\\_agreements/texts/unclos/unclos\\_e.pdf](https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf) (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

belirlenmesi işlemi henüz gerçekleştirilememiştir. Bu durum, Türkiye ve Yunanistan'ın sık sık karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye ile Yunanistan'ın yaşamakta olduğu Ege Denizi'ne ilişkin karasularının sınırlandırılması sorunu güncelliğini koruyan bir uluslararası hukuk sorunudur.<sup>2</sup>

Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında yaşanmakta olan karasularının sınırlandırılması sorununun en önemli sebeplerinden birini bu denizin kendine has yapısı ve özellikleri teşkil etmektedir. Ege Denizi, boğazlar ile Marmara Denizi ve Karadeniz gibi denizlere bağlanmaktadır ve uluslararası deniz ulaşımı bakımından çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun dışında, Ege Denizi kıyılarının çok girintili çıkıntılı bir özellik arz etmesi, içerisinde çok fazla sayıda ada ve adacığı barındırması, Yunanistan'a ait adaların Türk kıta sahanlığının üzerinde yer alması, Yunanistan'a ait adaların Türk kıyılarından çok kısa bir mesafe uzakta olması gibi sebeplerle karasularının sınırlandırılması işleminin kolayca gerçekleştirilemeyeceği bir denizdir.<sup>3</sup>

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunun diğer önemli sebepleri ise esasen Yunanistan'a ilişkindir. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adalarının yeri, Yunanistan'ın

<sup>2</sup> Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ODMAN**, Tevfik: Karasularının Genişliği Sorunu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990; **BAYKAL**, Ferit Hakan, Deniz Hukuku Çalışmaları, İstanbul 1998, s. 280-285; **BÖLÜKBAŞI**, Deniz, Turkey and Greece: The Aegean Dispute, A Unique Case in International Law, Londra 2004, s. 87-232; **BAŞEREN**, Sertaç Hami, Ege Sorunları, Ankara 2006, s. 108-138; **ÖZMAN**, Aydoğan, Deniz Hukuku I: Kaynaklar, Kişiler, Nesneler, Ulusal Deniz Alanları, Ankara 2006, s. 346-348; **BAYILLIOĞLU**, Uğur, Uluslararası Hukuk Açısından Ege Karasuları Sınırlandırılması, Ankara 2011, s. 51-158; **PAZARCI**, Hüseyin, Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Ankara 2015, s. 107-113; **KURAN**, Selami, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul 2016, s. 136-137; **MOR**, Hasan, Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahanlığı Sorunları, Konya 2016, s. 123-136; **YAYCI**, Cihat, Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla, Ankara 2020, s. 87-122; **PAZARCI**, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap, Ankara 2021, s. 336-338.

<sup>3</sup> Ege Denizi'nin karasularının sınırlandırılması bakımından sorun teşkil eden karakteristik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAYKAL**, s. 280-281; **BAŞEREN**, s. 1-15; **ÖZMAN**, s. 342-344; **PAZARCI**, Türk Dış Politikasının, s. 107-113; **KURAN**, s. 137; **MOR**, Uluslararası Hukuk Perspektifinden, s. 123-136; **YAYCI**, s. 1-12.

bu adalara geniş deniz alanları verilmesi yönündeki talepleri, Yunanistan'ın karasularının genişliğini 12 mile çıkarmaya yönelik açıklamaları, Yunanistan'ın karasularının sınırlandırılması sorununa ilişkin uzlaşmaz tavırları ve uluslararası hukuk ile bağdaşmayan tezleri Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorununun sebepleri arasında yer almaktadır.<sup>4</sup>

## 2. Tarafların İleri Sürdüğü Tezler ve Bu Tezlerin Değerlendirilmesi

Yunanistan'ın tezlerinden birine göre karasularının genişliğinin BMDHS m. 3'ten hareketle 12 mil olarak tespit edilmesi genel bir kuraldır. Yunanistan'ın bir başka tezine göre Yunanistan bir takımada devletidir. Yunanistan'ın ana karası ve adaları arasında siyasal ve ülkesel bir bütünlük söz konusudur. Bu sebeple, Ege Denizi'nde deniz alanları sınırlandırılırken Yunanistan'ın ana karası ve adaları arasına başka deniz alanları girmemelidir. Ayrıca, deniz alanlarının sınırlandırılmasında Yunanistan'ın adalarına ana karalar ile aynı genişlikte deniz alanı verilmelidir. Yunanistan'a göre karasularının genişliğinin tespit edilmesi kıyı devletinin egemenliği ve egemenlikten kaynaklanan yetkileri ile ilgilidir. Dolayısıyla, Yunanistan karasularının genişliğini kendi iç hukuk işlemleri ile belirleyebilir. Yunanistan tarafından ileri sürülen diğer tez çerçevesinde ise kıyıları karşılıklı ya da yan yana devletler arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda bir uluslararası andlaşma yapılamadığı takdirde bu işlemin eşit uzaklığa göre yapılması gerekmektedir ve bu genel bir kural teşkil etmektedir.<sup>5</sup>

<sup>4</sup> Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorununun diğer sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAYKAL**, s. 280-285; **BAŞEREN**, s. 1-15; **ÖZMAN**, s. 342-344; **PAZARCI**, Türk Dış Politikasının, s. 107-113; **KURAN**, s. 137-139; **MOR**, Uluslararası Hukuk Perspektifinden, s. 123-136; **YAYCI**, s. 1-12.

<sup>5</sup> Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunu ile ilgili olarak Yunanistan tarafından ileri sürülen tezler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **PAZARCI**, Hüseyin, Ege'de Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açından, Ege'de Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, s. 89-90; **PAZARCI**, Hüseyin: Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (Editör), Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar), Ankara 1986, s. 19-34; **BAYKAL**, s. 280-285; **BAŞEREN**, s. 136; **PAZARCI**, Türk Dış

Türkiye'nin tezlerinden birine göre karasularının genişliği konusunda genel bir kural yoktur. BMDHS m. 3'te yer alan kural karasularının genişliğinin her durumda 12 mil olarak tespit edilmesini değil azami 12 mil genişliği ifade etmektedir. Ege Denizi gibi kendine özgü yapısı olan, yarı kapalı deniz alanlarında sınırlandırma işlemlerinin yapılmasında özel durumlar dikkate alınmalı, iş birliği yapılmalı ve hakkaniyete uygun bir sınırlandırma işlemi uluslararası andlaşma ile gerçekleştirilmelidir. Sınırlandırmada coğrafi özelliklerin gözetilmesi esas olmalıdır. Bu çerçevede, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması zorunlu değildir. Esas olan sınırlandırmanın iyi niyet ile hakkın kötüye kullanılmaması ilkeleri ile uyumlu şekilde yapılmasıdır. Ayrıca, Türkiye'nin tezlerine göre Yunanistan bir takımada devleti değildir. Yunanistan'ın adaları ve ana karası arasında siyasal ve ülkesel bir bütünlük bulunmamaktadır. Ek olarak, siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesi deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanmamaktadır. Kıyı devletlerinin karasuları üzerindeki egemenlik yetkisinin Yunanistan'ın ileri sürdüğü şekilde kullanılması da mümkün değildir. Kıyı devletleri egemenlikten kaynaklanan yetkileri çerçevesinde karasularının genişliğini tespit edebilir. Ancak, bu işlem sadece kıyı devletlerinin iç hukukunu ilgilendiren bir işlem değildir aksine her zaman uluslararası boyutu olan bir işlemdir.<sup>6</sup>

Yunanistan'ın tezleri genel hatları itibariyle Ege Denizi'ni bir genişleme alanı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bakımdan Yunanistan Ege Denizi'nde Türkiye ile sadece kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda sorunları olduğunu, karasularının genişliğinin belirlenmesinin tamamen kendisinin egemenlik hakları ile ilgili olduğunu ve bu konuda Türkiye ile iş birliği etmek zorunda olmadığını ileri sürmektedir. Yunanistan'ın tezleri genel olarak

---

Politikasının, s. 107-113; **KURAN**, s. 139-142; **MOR**, Uluslararası Hukuk Perspektifinden, s. 136-147; **YAYCI**, s. 87-122.

<sup>6</sup> Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunu ile ilgili olarak Türkiye tarafından ileri sürülen tezler ve Türkiye'nin alakalı uluslararası konferanslardaki konu ile ilgili tutumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖNLÜBOL**, Mehmet, Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü, Ankara 1959; **PAZARCI**, Ege'de Deniz Sorunları, s. 90-93; **BAYKAL**, s. 280-285; **BAŞEREN**, s. 137; **PAZARCI**, Türk Dış Politikasının, s. 107-113; **KURAN**, s. 142-150; **MOR**, Uluslararası Hukuk Perspektifinden, s. 147-161; **YAYCI**, s. 87-122.

uluslararası hukuk kurallarına uygun olmadığı gibi bu tezlerde karasuları üzerindeki egemenliğin BMDHS ve uluslararası hukukun diğer kurallarına uygun olarak kullanılması gerektiği de dikkate alınmamaktadır. Türkiye açısından Ege Denizi'nde yaşanan karasularının sınırlandırılması sorunu serbest ulaşım, Akdeniz ve Karadeniz arasındaki deniz ulaşımının sağlanması ve benzeri sebeplerle önemli bir ülkesel sorundur. Türkiye bu sorunun uluslararası hukuk kurallarına uygun şekilde çözümünden yanadır ve Türkiye'nin ileri sürdüğü tezler uluslararası hukuk kurallarına uygundur. Türkiye bu konuda Yunanistan'ın aksine istikrarlı ve uzlaşmacı bir tavır sergilemektedir.<sup>7</sup>

## **B. Yunanistan Tarafından İleri Sürülen Türk Karasularının Genişliğinin 3 Mil Olduğuna Dair Tez**

### **1. Yunanistan'ın Tezi ve Dayanağı**

Ege Denizi karasularının sınırlandırılması sorunu ile ilgili olarak Yunanistan'ın öne sürdüğü tezlerden biri Türk karasuları genişliğine dairdir. Yunanistan tarafından ileri sürülen bu teze göre Türk karasularının genişliği 3 mildir. Yunanistan bu tezini Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkında İtalya Hükûmeti ile Aktolunan İtilâfname'ye<sup>8</sup> ve esasen Lozan Barış Andlaşması'na<sup>9</sup> dayandırmaktadır.<sup>10</sup>

<sup>7</sup> Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılması sorunu ile ilgili olarak taraflarca ileri sürülen tezlerin değerlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAYKAL**, s. 280-285; **BAŞEREN**, s. 136-137; **PAZARCI**, Türk Dış Politikasının, s. 107-113; **KURAN**, s. 150-153; **MOR**, Uluslararası Hukuk Perspektifinden, s. 136-161; **YAYCI**, s. 87-122.

<sup>8</sup> Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkında İtalya Hükûmeti ile Aktolunan İtilâfname için bkz. [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf) (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

<sup>9</sup> Lozan Barış Andlaşması için bkz. [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf) (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

<sup>10</sup> Yunanistan tarafından ileri sürülen Türk karasularının genişliğinin 3 mil olduğuna dair tez hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **KATSOUFROS**, Theodoros: Ege Deniziyle



Yunanistan, Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkında İtalya Hükûmeti ile Aktolunan İtilâfname'nin 5. maddesi ile 12 ada ve Türkiye arasında karasularının sınırının tespit edildiğini bu çerçevede, Türk karasularının genişliğinin genel olarak 3 mil olarak belirlendiğini ileri sürmektedir. Yunanistan Lozan Barış Andlaşması m. 12 ile Asya kıyısından itibaren 3 milden az mesafedeki adaların bu andlaşmada aksi yönde bir açıklık bulunmadıkça Türkiye'nin egemenliği altında kalacağını ifade edildiğini bu çerçevede, Türk karasularının genişliğinin genel olarak 3 mil olarak belirlendiğini ileri sürmektedir. Yunanistan Lozan Barış Andlaşması'nın 6. maddesi ile de hududu bahriyenin bu andlaşmada aksi yönde düzenleme olmadıkça kıyıdan itibaren 3 milden az mesafedeki ada ve adacıkları kapsayacağını ifade edildiğini bu çerçevede de Türk karasularının genişliğinin genel olarak 3 mil olarak belirlendiğini ileri sürmektedir. Başka bir ifade ile, Yunanistan bahsedilen uluslararası andlaşmaların ilgili hükümlerini Türk karasularının genişliği ile alakalı şekilde yorumlamak suretiyle, bu düzenlemeler ile Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlendiğini ileri sürmektedir.<sup>11</sup>

Yunanistan tarafından ileri sürülen bu tez bağlamında ayrıca, Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması'ndan sonra yaptığı 476 sayılı Karasuları Kanunu<sup>12</sup> ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu<sup>13</sup> ile Lozan Barış

---

İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları, Vaner, Semih (Editör), Türk-Yunan Uyuşmazlığı, İstanbul 1990, s. 82-83; **KURAN**, s. 142.

<sup>11</sup> Yunanistan tarafından ileri sürülen Türk karasularının genişliğinin 3 mil olduğuna dair tez ve dayanakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **RAFTOPOULOS**, Evangelos: "The Crisis Over Imia Rocks, IJMCL, C. 12, S. 4, 1997, s. 427-446; **KURAN**, s. 142.

<sup>12</sup> 476 sayılı Karasuları Kanunu için bkz., [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf) (Erişim Tarihi: 03.09.2024); 476 sayılı Karasuları Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAYKAL**, s. 270-273; **ÖZMAN**, s. 337-340; **KURAN**, s. 135.

<sup>13</sup> 2674 sayılı Karasuları Kanunu için bkz., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdf> (Erişim Tarihi: 03.09.2024); 2674 sayılı Karasuları Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAYKAL**, s. 274-285; **ÖZMAN**, s. 340-342; **KURAN**, s. 135-136.

Andlaşması'ndan doğan uluslararası yükümlülüklerini ihlal ettiği ifade edilmektedir. Yunanistan'ın tezine göre Lozan Barış Andlaşması ile Türk karasularının genişliği 3 mil olarak belirlenmesine rağmen Türkiye daha sonra karasularının genişliğini Lozan Barış Andlaşması ile belirlenen 3 mil sınırının üstünde 6 mil olarak belirlemek suretiyle Lozan Barış Andlaşması'na aykırı hareket etmiştir.<sup>14</sup>

## 2. Yunanistan'ın Tezinin Doğru Kabul Edilmesi Durumunda Ortaya Çıkabilecek Sonuçlar

Yunanistan'ın tezinin doğru kabul edilmesi durumunda, Türkiye karasularının genişliğini 476 ve 2674 sayılı Karasuları Kanunları ile kural olarak 6 mil belirlemek suretiyle Lozan Barış Andlaşması'ndan doğan uluslararası yükümlülüklerini ihlal etmiş olacaktır. Çünkü, Yunanistan'ın tezine göre Türk karasularının genişliği Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak 1924 yılında belirlenmiştir. Türkiye daha sonra 1964 ve 1982 yıllarında yaptığı karasularına ilişkin kanunları ile karasularının genişliğini 3 milin üzerinde 6 mil olarak belirlemek suretiyle Lozan Barış Andlaşması'ndan doğan uluslararası yükümlülüklerine aykırı hareket etmiş olacaktır. Başka bir ifade ile, karasularına ilişkin kanunlar ile Lozan Barış Andlaşması'ndan kaynaklanan uluslararası yükümlülüklerin ihlali gerçekleşmiş olacaktır.<sup>15</sup>

Yunanistan'ın tezinin doğru kabul edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlar esasen uluslararası andlaşmalar hukukuna ilişkindir. Uluslararası andlaşmalar taraflarının ortak iradeleri ile, taraflarının tek taraflı iradeleri ile ya da çeşitli olayların gerçekleşmesi ile sona erebilmektedir. Uluslararası andlaşmaların taraflarının tek taraflı iradeleri ile sona ermesi iki taraflı uluslararası andlaşmalarda fesih, çok taraflı uluslararası andlaşmalarda ise çekilme hakkının kullanılması ile ya da vazgeçme yoluyla gerçekleşebilmektedir. Fesih ya da çekilme hakkının uluslararası andlaşmalar hukuku kurallarına uygun şekilde kullanılabilmesi için ise; uluslararası andlaşmada bu konuda bir düzenlemenin yer alması, tarafların bu hakkı kabul etme yönündeki iradelerinin başka verilerden hareketle anlaşılması, uluslararası andlaşmanın doğası nedeniyle bu tarz imkan sunan bir uluslararası

<sup>14</sup> KURAN, s. 142.

<sup>15</sup> Yunanistan'ın tezinin doğru kabul edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURAN, s. 142.

andlaşma olması ya da taraflardan biri veya birkaçının uluslararası andlaşmayı uygulamaması ve uluslararası andlaşmanın temel düzenlemelerine aykırı hareket etmesi başka bir ifade ile, uluslararası andlaşmadan doğan uluslararası yükümlülüklerin esaslı şekilde ihlal edilmesi gerekmektedir. Uluslararası andlaşmaların esaslı ihlal nedeniyle sona erdirilmesine dair düzenlemeler 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m. 60 ile getirilmektedir. Bu düzenlemeye göre iki taraflı bir uluslararası andlaşmada taraflardan birinin esaslı ihlali diğer tarafın uluslararası andlaşmanın yürürlüğünü kısmen veya tamamen askıya almasına ya da uluslararası andlaşmayı sona erdirmesine imkanı verir. Çok taraflı uluslararası andlaşmalar bakımından taraflardan birinin esaslı ihlali ise diğer taraflara uluslararası andlaşmayı oy birliği ile bütün taraflar arasında ya da sadece esaslı ihlali gerçekleştiren devlet ile kendileri arasında sona erdirme imkanı ya da uluslararası andlaşmanın yürürlüğünü kısmen veya tamamen askıya alma imkanı vermektedir. Çok taraflı uluslararası andlaşmalar bakımından taraflardan birinin esaslı ihlali aynı zamanda esaslı ihlalden özel olarak etkilenen tarafa, esaslı ihlali gerçekleştiren devlet ile kendisi arasındaki ilişki bakımından uluslararası andlaşmanın yürürlüğünü kısmen veya tamamen askıya alma imkanı vermektedir. Uluslararası andlaşmaların esaslı ihlali, ilgili uluslararası andlaşmaların inkar edilmesi ya da uluslararası andlaşmaların konu ve amacının gerçekleştirilmesi bakımından kaçınılmaz olan hükümlerin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.<sup>16</sup>

<sup>16</sup> Uluslararası andlaşmaların sona ermesi ve esaslı ihlal sebebiyle sona erme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **KIRGIS**, Frederic L. Jr. : "Some Lingering Questions about Article 60 of the Vienna Convention on the Law of Treaties", Cornell International Law Journal, C. 22, 1989, s. 549-573; **MORRISON**, Richard: "Efficient Breach of International Agreements", Denver Journal of International Law and Policy, C. 23, N. 1, 1997, s. 183-222; **BRUNO**, Simma / **TAMS**, Christian J. : 1969 Vienna Convention: Article 60 Termination or Suspension of the Operation of a Treaty as a Consequence of Its Breach, Corten, Olivier / Klein, Pierre (Editörler), The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary, Oxford 2011, s. 1379-1382; **UZUN**, Elif, Uluslararası Hukukta Andlaşmaların Esaslı İhlal Nedeniyle Sona Erdirilmesi ve Askıya Alınması, İstanbul 2013; **CHATINAKROB**, Thanapat: "Material Breach and its Exception: An Analysis of a 'Humanitarian Character'", IALS Student Law Review, C. 5, 2018, s. 43-54; **PİRİM**, Ceren Zeynep: "Andlaşmalar Hukuku ve Uluslararası Sorumluluk Hukukunun Kesişim Noktasında *Exceptio Inadimplenti Non Est Adimplendum*", Public and Private International Law Bulletin, C. 41, 2021, s. 979-999; **XIOURI**, Maria, In The Breach of a Treaty: State Responses in International Law, Leiden 2021. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi için

Yunanistan'ın tezinin doğru kabul edilmesi durumunda Türkiye bir uluslararası andlaşma olan Lozan Barış Andlaşması'ndan doğan uluslararası yükümlülüklerini ihlal etmiş olacaktır. Karasularının sınırlandırılması konusunun Yunanistan bakımından arz ettiği önem yukarıda ayrıntılı şekilde ortaya konmuştur. Bu bağlamda, Yunanistan Lozan Barış Andlaşması'nın Türkiye tarafından ihlal edildiğini ileri sürdüğü hükümlerinin, bu andlaşmanın konu ve amacının gerçekleştirilmesi bakımından kaçınılmaz hükümler olduğunu iddia edebilecektir. Bu çerçevede ise, Lozan Barış Andlaşması'na taraf devletlerin Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması'ndan doğan uluslararası yükümlülüklerini esaslı şekilde ihlalini gerekçe göstererek oy birliği ile bütün taraflar arasında ya da Türkiye ile kendileri arasında Lozan Barış Andlaşması'nı sona erdirmesi ya da Lozan Barış Andlaşması'nın yürürlüğünü kısmen veya tamamen askıya alması mümkün hale gelebilecektir. Ayrıca, bu durum esaslı ihlalden özel şekilde etkilenen devlet olan Yunanistan'ın, Türkiye ve kendisi arasında mevcut ilişki bakımından Lozan Barış Andlaşması'nın yürürlüğünü kısmen veya tamamen askıya almasına imkan verebilecektir.

## II. ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR HUKUKU ÇERÇEVESİNDE YUNANİSTAN'IN TEZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

### A. Uluslararası Andlaşmalar Hukuku Çerçevesinde Lozan Barış Andlaşması

#### 1. Genel Hatları İtibariyle Uluslararası Andlaşmalar

Uluslararası andlaşmalar uluslararası hukukun kural yaratan ve uluslararası uyuşmazlıkların çözümüne doğrudan uygulanabilen asıl şekli kaynakları arasında yer almaktadır. Uluslararası andlaşmalara ilişkin genel tanıma göre uluslararası andlaşmaların bazı özellikleri taşınması gerekmektedir. Uluslararası andlaşmaların tanımında yer alan temel özelliklerden hareketle uluslararası andlaşmalar uluslararası

---

bkz. [https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1\\_1\\_1969.pdf](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf) (Erişim Tarihi: 04.09.2024). Türkiye'nin taraf olmadığı 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin Türkçe çevirisi için bkz. KURAN, Selami / AYDIN OKUR, Derya / SARİBEYOĞLU, Meltem / GÜNEL, Reşat Volkan: Uluslararası Hukuk Temel Metinler, İstanbul 2014; s. 83-110; GÜNDÜZ, Aslan, Milletlerarası Hukuk: Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Ankara 2018, 57-75; KAYA, İslam Safa, Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Ankara 2023, s. 279-301.

hukukun bu konuda kendilerine yetki verdiği kişiler olan devletler ve uluslararası örgütler tarafından yapılabilmektedir. Uluslararası andlaşmaların uluslararası hukuk kurallarına göre yapılması ve bu kuralların uygulanacağı irade uyuşmaları olması şarttır. Uluslararası andlaşmalar bu konuda yetkili olan uluslararası hukuk kişilerinin iradelerinin uyuşmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte, uluslararası andlaşmaların uluslararası hukuk çerçevesinde sonuç doğurmayı hedeflemesi de gerekmektedir.<sup>17</sup>

Uluslararası andlaşmaların yapılışı aşamalarını genel hatları itibariyle üçe ayırmak ve bu şekilde inceleyebilmek mümkündür. Uluslararası andlaşmaların yapılışı aşamalarının ilkinin uluslararası andlaşma metninin resmileşmesi aşaması teşkil etmektedir. Bu aşamada öncelikle bu konuda yetkili kişiler tespit edilmekte, yetkili kişiler arasında görüşmeler yapılmakta, uluslararası andlaşma metni yazılmakta, kabul edilmekte ve son olarak ise uluslararası andlaşma metni resmileşip kesinleşmektedir. İkinci aşamada uluslararası andlaşma metnine bağlayıcılık kazandırılmaktadır. Uluslararası andlaşmalar basit usulle,

<sup>17</sup> Uluslararası andlaşmaların tanımı ve temel özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BİLSEL**, Cemil, Devletler Arasında Andlaşmalar, İstanbul 1936, s. 6-10; **CROZAT**, Charles (Çeviren: Edip F. Çelik): Devletler Umumi Hukuku Cilt: I, İstanbul 1950, s. 123-125; **AKİPEK**, Ömer İlhan, Devletler Hukuku Birinci Kitap, Ankara 1963, s. 70; **MERAY**, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, Ankara 1975, s. 81-82; **EROĞLU**, Hamza, Devletler Umumi Hukuku, Ankara 1984, s. 28-31; **ÇELİK**, Edip F., Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap, İstanbul 1987, s. 60; **ÜNAL**, Şeref, Devletler Hukukuna Giriş, Ankara 2003, s. 37-40; **ACER**, Yücel / **KAYA**, İbrahim, Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Ankara 2014, s. 77-79; **ÇAKMAK**, Cenap, Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı, Bursa 2014; 49-69; **DOĞAN**, İlyas, Devletler Hukuku, Ankara 2016, s. 113-116; **REÇBER**, Kamuran, Uluslararası Hukuk, Bursa 2016, s. 39; **AKSAR**, Yusuf, Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I, Ankara 2019, s. 105-115; **MOR**, Hasan, Uluslararası Hukuka Giriş I Kavramsal Çerçeve, Konum, Gelişim, Kaynaklar, Konya 2019, s. 95-101; **CAŞIN**, Mesut Hakkı, Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları, İstanbul 2020, s. 489-496; **CAŞIN**, Mesut Hakkı, Uluslararası Andlaşmalar Hukuku, İstanbul 2020, s. 14-21; **AKSAR**, Yusuf, Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk, Ankara 2021, s. 87-94; **PAZARCI**, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, Ankara 2021, s. 107-113; **KAYA**, İslam Safa, Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler, Ankara 2022, s. 41-42; **FISKATORIS**, Taxiarchis / **SVICEVIC**, Marko: Treaty Law, Hauck, Sué González / Kunz, Raffaella / Milas, Max (Editörler), Public International Law: A Multi-Perspective Approach, New York 2024, s. 163-165; **POROY**, Mehmet Akif, Şematik Uluslararası Hukuk Ders Kitabı, Ankara 2024, s. 22; **SUR**, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İstanbul 2024, s. 21-24.

onay, kabul, uygun bulma ya da katılma yolları ile bağlayıcılık kazanabilmektedir. Üçüncü aşama ise uluslararası andlaşma metninin hüküm doğurması, yürürlüğe girmesi aşamasıdır. Bahsedilen aşamalar tamamlandıktan sonra uluslararası andlaşmalar yürürlüğe girmekte, kural olarak tarafları bakımından istisnai olarak ise üçüncü kişiler bakımından da hukuksal etki ve sonuç doğurabilmektedir.<sup>18</sup>

Uluslararası andlaşmaların tarafları arasında uygulanmaları, tarafları açısından hukuksal etki doğurmaları bakımından geçerli olan genel ilkeler söz konusudur. Bu ilkeler arasında ahde vefa, uluslararası andlaşmaların geriye yürümezliği, uluslararası andlaşmaların kural olarak taraf devletlerin ülkelerinin tümünde ve bir bütün olarak uygulanması yer almaktadır. Ayrıca, uluslararası andlaşmaların taraflarınca iyi niyetle uygulanması gerekmektedir. Uluslararası andlaşmaların taraflarınca iyi niyetle uygulanması ilkesi esasen uluslararası andlaşmaların amaçlarına uygun şekilde uygulanmasını gerektirmektedir. Uluslararası andlaşmaların çeşitli durumlarda üçüncü kişiler açısından da üçüncü kişilerin rızası alınarak ya da üçüncü kişilerin rızası gerekmeksizin hukuksal etki doğurmaları mümkün olabilmektedir. Uluslararası andlaşmaların tarafları arasında uygulanmaları, üçüncü kişiler bakımından hukuksal etki doğurmaları açısından hukuksal etkilerinin neler olduğunun tespiti için aynı zamanda yorumlanmaları gerekebilmektedir.<sup>19</sup>

<sup>18</sup> Uluslararası andlaşmaların yapılışı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. **MERAY**, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s. 85-125; **EROĞLU**, s. 41-58; **ÇELİK**, Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap, s. 66-117; **ÜNAL**, s. 40-42; **CASSESE**, Antonio, International Law, New York 2005, s. 17; **ACER / KAYA**, s. 80-90; **DOĞAN**, s. 118-138; **REÇBER**, s. 50-62; **AKSAR**, Teori ve Uygulamada, s. 124-140; **MOR**, Uluslararası Hukuka Giriş I, s. 104-125; **CAŞIN**, Modern Uluslararası, s. 509-541; **CAŞIN**, Uluslararası Andlaşmalar, s. 32-61; **AKSAR**, Temel Metinler ve Davalarla, s. 94-117; **PAZARCI**, Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, s. 117-145; **KAYA**, s. 43-48, **POROY**, s. 23-30; **SUR**, s. 27-54.

<sup>19</sup> Uluslararası andlaşmaların uygulanmaları ve hukuksal etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **MERAY**, Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, s. 126-131; **EROĞLU**, s. 65-68; **ÇELİK**, Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap, s. 118-126; **ÜNAL**, s. 43; **ACER / KAYA**, s. 96-99; **DOĞAN**, s. 139-140; **KOLB**, Robert, The Law of Treaties: An Introduction, Northampton 2016, s. 166-181; **REÇBER**, s. 62-70; **AKSAR**, Teori ve Uygulamada, s. 140-144; **MOR**, Uluslararası Hukuka Giriş I, s. 130-139; **CAŞIN**, Modern Uluslararası, s. 541-542; **CAŞIN**, Uluslararası Andlaşmalar, s. 62-63;

## 2. Bir Uluslararası Andlaşma Olarak Lozan Barış Andlaşması

Lozan Barış Andlaşması ile sonuçlanacak olan uluslararası konferans toplanmadan önce belli başlı sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunların ilki görüşmelerin nerede yapılacağı, uluslararası konferansın nerede toplanacağı ve ne zaman başlayacağına ilişkindir. Bu sorun ile ilgili olarak yaşanan anlaşmazlıklardan sonra barış konferansının tarafsız bir şehir olan Lozan'da yapılmasına ve 13 Kasım 1922'de başlamasına karar verilmiştir. İlk sorunun çözülmesinin ardından diğer sorun gündeme gelmiştir ve bu sorun Türk ulusunu Lozan Barış Konferansı'nda hangi hükümetin temsil edeceğine ilişkindir. Müttefik Devletlerin Lozan Barış Konferansı'na Ankara ile İstanbul hükümetlerini çağırması bu sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. TBMM Hükümeti'nin 1/2 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması kararını alması ile birlikte bu sorun da çözülmüş ve Türk ulusunu Lozan Barış Konferansı'nda sadece TBMM Hükümeti'nin temsil etmesi söz konusu olmuştur. Bu konuya dair son sorun ise TBMM Hükümeti'ni Lozan Barış Konferansı'nda temsil edecek heyette kimlerin yer alacağı, bu heyete kimin başkanlık edeceği sorunudur. TBMM Hükümeti'nin Türk Heyeti'nin başkanı olarak İsmet Paşayı, diğer heyet üyeleri olarak ise Rıza Nur ve Hasan Saka'yı görevlendirmesi ile son sorun da çözülmüştür.<sup>20</sup>

Bahsedilen sorunların çözülmesinin ardından Lozan Barış Konferansı 20 Kasım 1922'de toplanmıştır. 21 Kasım 1922'de gerçekleştirilen ilk oturumda konferansın çalışma koşulları ve dili olarak Fransızca belirlenmiştir. Bu gelişmelerin ardından konferansın içtüzüğü ile ilgili çalışmalara başlanmıştır. Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya gibi I Dünya Savaşı'nı kazanan devletler dışında Yunanistan, Bulgaristan, Romanya gibi devletler ile gözlemci şeklinde ABD katılmıştır. Konferans çalışmaları için İngiltere'nin başkanlık ettiği Siyasi Komisyon, İtalya

---

**AKSAR**, Temel Metinler ve Davalarla, s. 118-125; **PAZARCI**, Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, s. 173-189; **KAYA**, s. 52-54, **SUR**, s. 59-73.

<sup>20</sup> Lozan Barış Konferansı öncesinde yaşanan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; **SONYEL**, Salahi, Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası, Ankara, 2006; **KARACAN**, Ali Naci, Lozan, İstanbul 2009; **DEMİRCİ**, Sevtap, Belgelerle Lozan, İstanbul 2011; **ŞİMSİR**, Bilal, Lozan Günlüğü, Ankara 2012; **KARAGEDİKLİ**, Gürer, 90 Soruda Lozan Barış Antlaşması, Ankara 2013; **AKYOL**, Taha, Bilinmeyen Lozan, İstanbul 2014; **ÖRSTEN ESİRGİN**, Seda, Hukuki Sonuçlarıyla Lozan, Ankara 2023, s. 13-24; **TANÖR**, Bülent, Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri, İstanbul 2024.

başkanlığındaki Yabancılar Uygulanacak Rejim Komisyonu ve Fransa başkanlığındaki Mali ve İktisadi Meseleler Komisyonu kurulmuştur. Çalışmalar bu komisyonlar aracılığı ile yürütülmüştür. Ancak, konferans çalışmaları mali konuların görüşülmeye başlandığı aralık ayından itibaren duraklamıştır. Hemen ardından 31 Ocak 1923'te Müttefik Devletler kendi hazırladıkları barış andlaşması taslağını Türk Heyeti'ne sunmuşlardır. Bu taslak esasen Türk Heyeti'nin kabul etmediği, henüz görüşülmemiş hususları da içeren genel olarak Türk Heyeti'nin kabul edemeyeceği bir taslaktır. Bunun üzerine Türk Heyeti'nin taslağın kabul edilebilir olmadığını belirtmesiyle birlikte 4 Şubat 1923'te konferans kesintiye uğramıştır.<sup>21</sup>

Konferansın kesintiye uğraması üzerine Türk Heyeti Ankara'ya dönmüş, gelişmeler konusunda TBMM'yi ve Hükümeti bilgilendirmiştir. Ardından, TBMM'de Müttefik Devletler tarafından sunulan taslağa karşı Türk Heyeti'nin verdiği teklifte yer alan hususlar tartışılmaya başlanmıştır. TBMM bu konu ile ilgili kararını 6 Mart 1923'te yayımlamıştır ve esasen Türk Heyeti'nin kabul ettiği hususları kabul, reddettiği hususları reddetmiştir. TBMM'nin İsmet Paşa liderliğindeki Türk Heyeti'ne güvenini ifade etmesinin üzerine 8 Mart 1923'te TBMM Hükümeti'nin barış için hazırladığı taslak İngiltere'nin, Fransa'nın ve İtalya'nın Dışişleri Bakanlarına gönderilmiştir. Müttefik Devletlerin TBMM Hükümeti'nin taslağına karşılık görüşmelere yeniden başlanabileceğini bildirmelerinden sonra görüşmeler yeniden başlamıştır. Konferansın bu döneminde Türk Heyeti'nin hazırladığı taslağın 3 komite arasında paylaştırılarak görüşülmesi söz konusu olmuştur ve yapılan görüşmelerde uzlaşma sağlama hedefi ön plana çıkmıştır. 16 Temmuz 1923'te komiteler ortak bir toplantı düzenlemiş, sorunlu konularda uzlaşma sağlandığı ortaya konmuş, barış andlaşmasının bir tören esnasında imzalanması kararlaştırılmıştır. İmza işlemlerinin tamamlanması ile savaş sona ermiştir. Lozan Barış Andlaşması ve eklerinin onaylanması için TBMM'ye 4 adet kanun teklifi

<sup>21</sup> Lozan Barış Konferansı sırasında yaşanan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ERHAN**, Çağrı / **KÜRKÇÜOĞLU**, Ömer: Lozan Gelişmeleri, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s.17-98; **BUDAK**, Mustafa, Misak-ı Milli'den Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası, İstanbul 2014; **COŞKUN**, Alev, 1922-1923 Diplomat İnönü-Lozan, İstanbul 2019; **İLERİ**, Suphi Nuri, Türk Basınında Lozan – Suphi Nuri İleri'nin Lozan Mektup ve Makaleleri, İstanbul 2023; **ÖRSTEN ESİRGİN**, s. 24-34.



sunulmuştur. TBMM’de görüşme ve tartışmaların ardından Lozan Barış Andlaşması’nın ve eklerinin onay işlemi 23 Ağustos 1923’te tamamlanmıştır. Yunanistan da 2 gün sonra Lozan Barış Andlaşması’nı onaylamıştır. Müttefik Devletler ise Lozan Barış Andlaşması’nın onaylanması işlemini kasıtlı olarak 1 yıl geciktirmiştir. İtalya ardından İngiltere ve Japonya onay belgelerini depozitere 16 Ağustos 1924’te teslim etmiştir. Fransa ise onay işlemini 26 Ağustos 1924’te gerçekleştirmiştir. Bütün onay belgelerinin teslim edilmesi üzerine Lozan Barış Andlaşması bütün taraf devletler için yürürlüğe girmiştir.<sup>22</sup>

Lozan Barış Konferansı sonrasında kabul edilen belgeleri genel hatları itibarıyla 3 gruba ayırarak inceleyebilmek mümkündür. Bu grupların ilkinin 5 kısım ile 143 maddenin oluşturduğu Lozan Barış Andlaşması teşkil etmektedir. İkinci grupta Lozan Barış Andlaşması’nı tamamlayıcı mahiyetteki 17 ek yer almaktadır. Bu ekler arasında sözleşme, protokol, senet ve benzeri şekillerde düzenlenmiş bazıları geçici olan belgeler yer almaktadır. Üçüncü grubu ise Türkiye ve çeşitli devletler arasında teati edilmiş mektuplar oluşturmaktadır.<sup>23</sup>

## **B. Yunanistan’ın Tezinin Uluslararası Andlaşmaların Yorumlanmasına İlişkin Kurallar Bağlamında Değerlendirilmesi**

### **1. Uluslararası Andlaşmaların Yorumlanması ile İlgili Kurallar**

Uluslararası andlaşmaların hukuki yorumunun yapılması gerekebilmektedir. Uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili meselelerden biri bu yorumu yapma konusunda kimin yetkili olduğu, kimin bağlayıcı yorum yapabileceği meselesidir. Genel olarak bakıldığında bir uluslararası andlaşmayı üçüncü devletlerin, tek taraflı olarak taraflarının ve benzeri kişilerin yorumlaması mümkündür. Ancak, bu tarz yorumlar bağlayıcı değildir. Uluslararası andlaşmaların yorumu

<sup>22</sup> Lozan Barış Andlaşması’nın imzalanması ve sonrasında yaşanan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BİLSEL**, Cemil, Lozan, İstanbul 2023; **MERAY**, Seha L., Lozan Barış Konferansı – Tutanaklar – Belgeler, İstanbul 2023; **ÖRSTEN ESİRGİN**, s. 34-49.

<sup>23</sup> Lozan Barış Andlaşması ve ekleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **KESKİN**, Funda: Lozan Antlaşması’nın Hukuksal Etkileri, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s. 98-106; **ÖRSTEN ESİRGİN**, s. 47; **PAZARCI**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Açısından Lozan Andlaşması’nın Anlamı ve Sınırlar, Kuruç, Bilsay / Coşkun, M. Alev / Öymen, Onur / Pazarci, Hüseyin (Editörler), 100. Yılında Lozan’ın Önemi, İstanbul 2023, s. 121-130.

tarafarla yapılan ortak bir yorum olduğunda ya da uluslararası yargı veya hakemlik organları tarafından yapıldığında bağlayıcılık teşkil etmektedir. Uluslararası andlaşmaların taraflarınca yapılan ortak yorumu resmi yorum, gerçek yorum gibi farklı şekillerde de adlandırılabilmektedir. Ortak yorum, uluslararası andlaşmalarda bulunan yorumsal kayıtlar, tarafların ortaklaşa kabul edecekleri yorum bildirileri, özel andlaşmalar ya da taraflardan biri ya da birkaçı tarafından yapılan yoruma diğerlerinin katılması yoluyla yapılabilmektedir. Uluslararası yargı veya hakemlik organları tarafından yapılan yorumlar ise ilgili davaların tarafları ve ilgili davalar bakımından bağlayıcılık teşkil etmektedir.<sup>24</sup>

Uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin temel yorum kuralları 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31. maddesinde ortaya konmaktadır. Temel yorum kuralları çerçevesinde uluslararası andlaşmaların iyi niyet ilkesine uygun şekilde yorumlanması gerekmektedir. İyi niyet ilkesine uygun şekilde yorum uluslararası andlaşmalarda yer alan belirsiz hükümlerin uluslararası andlaşmaların taraflarının niyetleri dışında, farklı şekillerde yorumlanmasını önlemeyi hedeflemektedir. Bu konuya ilişkin bir başka ilke, uluslararası andlaşmalarda yer alan terimlerin olağan anlamına uygun şekilde yorumlanmasıdır. Bu çerçevede, uluslararası andlaşmalarda yer alan terimlerin anlamının açık olması durumunda ayrıca bir yorum yapılması gerekmemektedir. Bir uluslararası andlaşmada yer alan terimler, uluslararası andlaşma ve ekleri içerisinde belirli bir anlama sahipse ve ortada anlam ile ilgili bir tereddüt söz konusu değil ise yoruma son verilmesi gerekmektedir. Uluslararası andlaşmalar yorumlanırken mantıksal anlamda bütünlüğün sonucu olarak bağlantılarının da dikkate alınması gerekmektedir. Uluslararası andlaşmaların bağlantıları arasında uluslararası andlaşma metnindeki tüm hükümler, uluslararası andlaşma ile oluşturulan genel sistem, uluslararası andlaşmanın başlangıcı, bağlantılı diğer uluslararası andlaşmalar veya diğer hukuki belgeler yer almaktadır. Uluslararası andlaşmaların aynı zamanda konularına ve amaçlarına uygun şekilde, etki doğurma ilkesine uygun olarak yorumlanması gerekmektedir. Temel yorum kuralları çerçevesinde bir uluslararası andlaşma yorumlandığında varılan sonuç anlamlı ve açık

<sup>24</sup> Uluslararası andlaşmaların yorumlanması yetkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **PAZARCI**, Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, s. 189-191.

değil ise ya da saçma ise yahut bir uluslararası andlaşmanın yorum sonucunda ortaya çıkan anlamı doğrulanmak isteniyor ise bu tarz durumlarda tamamlayıcı yorum kurallarından yararlanılması gerekmektedir. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 32 çerçevesinde tamamlayıcı yorum kuralları uluslararası andlaşmaların hazırlık çalışmalarını ve yapıldığı koşulları ifade etmektedir. Uluslararası andlaşmaların hazırlık çalışmaları, uluslararası andlaşmaların yapılışı sürecindeki diplomatik yazışmaları, uluslararası andlaşmaların kabul edildiği konferanslardaki belgeleri ve benzer türdeki her türlü hazırlık belgesini ifade etmektedir. Uluslararası andlaşmaların hazırlık çalışmalarına daha çok iki taraflı uluslararası andlaşmaların yorumlanması konusunda başvurulmaktadır. Bu şekilde uluslararası andlaşmaların yapılışı ile ilgili tarafların niyetleri ortaya çıkarılabilmektedir. Çok taraflı uluslararası andlaşmalar bakımından ise tarafların uluslararası andlaşmaların yapılışı sırasındaki niyetleri iki taraflı uluslararası andlaşmalardaki kadar önem arz etmeyebilmektedir. Bu sebeple, bu yorum kurallarına daha az başvurulabilmektedir. Hazırlık çalışmalarından yorum konusunda yararlanılması bakımından bu çalışmaların yayımlanmış olmaları ya da olmamaları, bu çalışmalara bütün tarafların katılması ya da katılmaması önem arz etmemektedir. Uluslararası andlaşmaların belirli koşullardaki ilişkileri düzenlemek için yapıldığı düşünüldüğünde uluslararası andlaşmaların yapılışı koşullarından uluslararası andlaşmaların yorumlanmasında yararlanılabileceği anlaşılmaktadır.<sup>25</sup>

<sup>25</sup> Uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili kurallar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **FITZMAURICE**, G. G. : "Law and Procedure of the International Court of Justice: Treaty Interpretation and Certain Other Treaty Points", *British Year Book of International Law*, C. 28, 1951, s. 1-28; **HOGG**, James F. : "The International Court: Rules of Treaty Interpretation", *Minnesota Law Review*, C. 43, S. 3, 1959, s. 369-442; **MERRILLS**, J. G. : "Two Approaches to Treaty Interpretation", *Australian Year Book of International Law*, C. 4, 1968-1969, s. 55-82; **TAMMELO**, Ilmar: "Treaty Interpretation and Considerations of Justice", *Revue Belge de Droit International Belgian Review of International Law*, C. 5, S. 1, 1969, s. 80-86; **GARDINER**, Richard, *Treaty Interpretation*, Oxford 2017; **DOTHAN**, Shai: "The Three Traditional Approaches to Treaty Interpretation: A Current Application to the European Court of Human Rights", *Fordham International Law Journal*, C. 42, N. 3, 2019, s. 765-794; **PAZARCI**, *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap*, s. 192-196; **KUMAR**, Vanya: "Whose Intentionality Is It Anyway? Analogizing the Literary Theory Architecture for International Treaty Interpretation", *Journal of Indian Law and Society*, C. 13, N.

Uluslararası andlaşmaların yorumlanmasında çeşitli yorum tekniklerine başvurulabilmektedir. Bu yorum tekniklerinden birine göre uluslararası andlaşmalar geniş ya da dar yorumlanabilmektedir. Bu tekniklerden biri diğerinden daha üstün değildir ve her ikisine de ancak, olağan yollardan yorum ile sonuca ulaşamadığında başvurulmaktadır. Dar yorum; olağandışı uluslararası andlaşma hükümlerinin, uluslararası yargı ya da hakemlik organlarını yetkilendiren uluslararası andlaşmaların, devletlerin egemenliklerine yönelik çeşitli kısıtlamalar getiren uluslararası andlaşma hükümlerinin ve benzerinin yorumlanmasında tercih edilmektedir. Geniş yorum ise daha çok hakça ilkelere göre karar verilmesini düzenleyen uluslararası andlaşma hükümlerinin uygulanmasında başvuru olan bir tekniktir. Benzetme yoluyla yoruma daha çok, uluslararası andlaşma hükümlerinin açık olmadığı, başka davalar bakımından benzer durumlarda kabul edilen

---

1, 2022, s. 17-34. Uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili kurallara dair çeşitli uluslararası yargı organı kararları ve danışma görüşleri için bkz. Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın (UDAD) Polonya Uyrakluğunun Kazanılması ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_07/01\\_Acquisition\\_de\\_la\\_nationalite\\_polonaise\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_07/01_Acquisition_de_la_nationalite_polonaise_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UDAD'nin Türk ve Yunan Ahalilerinin Mübadelesi ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_10/01\\_Echange\\_des\\_populations\\_grecques\\_et\\_turques\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_10/01_Echange_des_populations_grecques_et_turques_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UDAD'nin Polonya Yüksek Silezyasındaki Kimi Alman Çıkarları Davası ile ilgili olarak verdiği karar için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_A/A\\_07/17\\_Interets\\_allemands\\_en\\_Haute\\_Silesie\\_polonaise\\_Fond\\_Arrêt.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_07/17_Interets_allemands_en_Haute_Silesie_polonaise_Fond_Arrêt.pdf), (Erişim Tarihi: 25.12.2024). Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Birleşmiş Milletler Üyeliğine Kabul Şartları ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/3/003-19480528-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UAD'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Birleşmiş Milletler'de Üyeliğe Kabul Yetkisi ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/9/009-19500303-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UAD'nin Soykırım Sözleşmesi'ne Çekinceler ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UAD'nin Korfu Boğazı Davası ile ilgili olarak verdiği karar için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024). UAD'nin Sığınma Hakkı Davası ile ilgili olarak verdiği karar için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

çözümler söz konusu olduğunda başvurulabilmektedir. Aksiyle kanıtlama yoluyla yorumda zıtlık arz eden hususlardan birinin gerçekleşmesi halinde öbürünün gerçekleşemeyeceği düşüncesi esastır. Anlamlı yorum tekniği uluslararası andlaşmaların yorumu sonucu ortaya çıkan durumun anlamsız ve saçma olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Belirli bir tarafın lehine yorum tekniği ise, uluslararası andlaşmaların yorumunun iki farklı şekilde de yapılmasının mümkün olması halinde belirli bir tarafın ve genel olarak zayıf tarafın lehine yorumlanmasını gerektirmektedir.<sup>26</sup>

## 2. Uluslararası Andlaşmaların Yorumlanması ile İlgili Kurallar Çerçevesinde Yunanistan'ın Tezinin Kabul Edilemez Olması

Yunanistan Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 ile getirilen düzenlemeleri karasularının genişliği bağlamında yorumlamaktadır. Bu yorumu sonucunda Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 ile 3 mil olarak belirlendiğini ifade etmektedir.<sup>27</sup> Yunanistan tarafından yapılan bu yorumun kabul edilebilir olup olmadığını, bahsedilen maddelerin Türk karasularının genişliği ile ilgili olup olmadığını tespit etmek için Lozan

<sup>26</sup> Uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili farklı teknikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **PAZARCI**, Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, s. 196-198. Uluslararası andlaşmaların yorumlanması ile ilgili farklı tekniklere dair çeşitli uluslararası yargı organı kararları ve danışma görüşleri için bkz. UDAD'nin Dantzig'deki Polonya Posta Hizmeti ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_11/01\\_Service\\_postal\\_polonais\\_a\\_Danzig\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_11/01_Service_postal_polonais_a_Danzig_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024). UDAD'nin Musul sorunu ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_12/01\\_Article\\_3\\_du\\_traite\\_de\\_Lausanne\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_12/01_Article_3_du_traite_de_Lausanne_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024). UDAD'nin Jaworzina ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_08/Jaworzina\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_08/Jaworzina_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024). UDAD'nin Arnavutluk'taki Yunan Azınlık Okulları ile ilgili olarak verdiği danışma görüşü için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_AB/AB\\_64/01\\_Ecoles\\_minoritaires\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_AB/AB_64/01_Ecoles_minoritaires_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024). UDAD'nin Wimbledon Davası ile ilgili olarak verdiği karar için bkz. [https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_A/A\\_01/03\\_Wimbledon\\_Arret\\_08\\_1923.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_01/03_Wimbledon_Arret_08_1923.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

<sup>27</sup> **KURAN**, s. 142.

Barış Andlaşması'nın genel olarak yapısına bakılması ve yorumlanması gerekmektedir.<sup>28</sup>

Lozan Barış Andlaşması'nda 5 kısmı bulunmaktadır ve kısımlar fasıllara ayrılmaktadır. Yunanistan'ın tezini dayandırdığı Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 1. Kısım, 1. Fasılda bulunmaktadır. Bahsedilen maddelerin bulunduğu faslın başlığı Araziye Müteallik Ahkam'dır. Bu durum bahsedilen düzenlemelerin arazi konularına ilişkin olduğunu, denizdeki topraklar başka bir ifade ile, adaların hangi devletlere ait olacağına ilişkin sorunların da bu bölümde düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Ege Denizi'ndeki adaların sayısı itibariyle çok fazla olması bu adaların aidiyeti sorunun isimleri ya da coğrafi koordinatları belirtilerek çözülmesini zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede, bu adaların aidiyeti ile ilgili sorun kıyıdağın itibaren 3 mil mesafedeki adaların Türkiye'ye ait olacağı ifade edilerek çözülmüştür. Lozan Barış Andlaşması madde 16 ile Türkiye bu andlaşma ile kendisine verilmiş olan adalar dışındaki adalar üzerindeki haklarından vazgeçtiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Lozan Barış Andlaşması madde 16 da Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 ile getirilen düzenlemelerin Türk karasularının genişliği ile ilgili olmadığını, adaların aidiyeti sorunun çözümü ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Bahsedilen hususlar doğrultusunda Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12'nin amacı Türk karasularının genişliğini belirlemek değil, adaların aidiyeti ile ilgili sorunları çözmektir.<sup>29</sup> Lozan Barış Andlaşması'nda Yunanistan'ın iddia

<sup>28</sup> ÖZMAN, s. 335.

<sup>29</sup> BAYKAL, s. 266; ÖZMAN, s. 335-337. Lozan Barış Andlaşması'nda adalar ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler iki gruba ayrılmaktadır. Bu düzenlemelerin ilk grubu adalara ilişkin egemenlik sorunları başka bir ifade ile, adaların aidiyeti ile ilgilidir. Lozan Barış Andlaşması'nın 6. 12. ve 16. maddeleri ile getirilen düzenlemeler bu grupta yer almaktadır. Adaların aidiyeti ile ilgili sorun esasen, uzun yıllar boyunca Osmanlı tarafından yönetilen Ege Denizi'nde bulunan adaların Yunanistan bağımsız bir devlet şeklinde ortaya çıktıktan sonra hangi devletin hakimiyeti altında olacağı konusunda yaşanan problemleri ifade etmektedir. Düzenlemelerin ikinci grubu ise adalar konusunda uygulanacak hukuki rejim başka bir ifade ile, adaların hukuki statüsü ile ilgilidir. Lozan Barış Andlaşması ile adaların aidiyeti sorununun çözümü ve hukuki statüleri ile ilgili olarak getirilen düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZMAN, M. Aydoğan: "Lozan Andlaşmalarında Ege Adalarının Hukuki Statüsü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 43, S. 3, 1988, s. 197-206; PAZARCI, Hüseyin: "Ege Adalarının Hukuksal Statüsü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.

ettiği gibi Türk karasularının genişliğini 3 mil ile sınırlandıran bir düzenleme bulunmamaktadır.<sup>30</sup>

Yunanistan'ın tezinin kabul edilemez olduğu açık olmakla birlikte bu tezin uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin kurallar çerçevesinde özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle Yunanistan'ın Lozan Barış Andlaşması'nın 6. ve 12. maddelerine dayanarak yaptığı yorumun bağlayıcı olmadığı ifade edilmelidir. Burada bağlayıcılık teşkil eden Lozan Barış Andlaşması'nın taraflarınca yapılan ortak bir yorum söz konusu değildir. Daha ayrıntılı şekilde ifade etmek gerekirse, Lozan Barış Andlaşması ile Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlendiği yönünde yorumsal bir kayıt, tarafların ortaklaşa kabul ettikleri bir yorum bildirisi, özel andlaşma ya da taraflardan biri ya da birkaçı tarafından yapılan yoruma diğerlerinin katılması söz konusu değildir. Aksine, Yunanistan tarafından tek taraflı olarak yapılan bağlayıcılık teşkil etmeyen bir yorum söz konusudur. Ayrıca, burada uluslararası yargı veya hakemlik organlarınca yapılan bağlayıcı bir yorum da söz konusu değildir.

Yunanistan'ın Lozan Barış Andlaşması'nın 6. ve 12. maddelerine ilişkin yorumu iyi niyet ilkesine uygun bir yorum değildir. Çünkü, burada ilgili maddelerin tarafların niyetleri dışında farklı bir şekilde yorumlanması söz konusudur. İlgili maddelerde tarafların niyeti Türkiye ve Yunanistan arasında karasularını sınırlandırmak ya da Türk karasularının genişliğini 3 mil olarak belirlemek değil, adaların aidiyeti sorununu çözmektir. Yunanistan'ın yorumu uluslararası andlaşmalarda yer alan terimlerin olağan anlamına uygun şekilde yorumlanması ilkesi ile de bağdaşmamaktadır. İlgili maddelerde yer alan terimlerin anlamı açıktır, bu düzenlemeler adaların aidiyeti sorunun çözümü ile ilgilidir. Bu sebeple, bu konu ile ilgili ayrıca ve Yunanistan'ın yaptığı gibi olağan anlamın dışında bir yorum yapılmaması gerekmektedir. Lozan Barış Andlaşması bağlantıları dikkate alınarak yorumlandığı takdirde de Yunanistan'ın tezi bağlamında ileri sürdüğü gibi bir sonuç ortaya çıkmamaktadır. Lozan Barış Andlaşması'nın metnindeki tüm hükümler, oluşturduğu genel sistem, başlangıcı, bağlantılı diğer uluslararası andlaşmalar veya diğer hukuki belgeler incelendiğinde hiçbirinde Türk

43, S. 3, 1988, s. 151-162; ÖZERSAY, Kudret: Adalar Sorunu, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s. 169-191; ÖRSTEN ESİRGİN, s. 86-89.

<sup>30</sup> BAYKAL, s. 265-266; ÖZMAN, s. 346-348; KURAN, s. 138-151.

karasularının genişliğini açıkça 3 mil ile sınırlandıran bir düzenleme yer almadığı anlaşılmaktadır. Lozan Barış Andlaşması konu ve amacına uygun şekilde yorumlandığında da ilgili maddelerin Türk karasularının genişliğini belirlemek gibi bir amacının olmadığı aksine, adaların aidiyeti sorununu çözmeyi amaçladıkları ve Yunanistan'ın ileri sürdüğü şekilde yorumlanamayacakları anlaşılmaktadır.

Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 uluslararası andlaşmalara dair temel yorum kuralları bağlamında yorumlandığında ortaya açık ve anlamlı bir sonuç çıkmaktadır. Bu yoruma göre ilgili maddeler adaların aidiyeti ile ilgili sorunları çözmeyi amaçlamaktadır ve bu maddeler ile Türk karasularının genişliğini 3 mil ile sınırlandırmak gibi bir amaç güdülmektedir. Buradan hareketle, Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak sınırlandırıldığı ileri sürülemez. Temel yorum kuralları çerçevesinde yapılan yorumun sonucu anlamlı ve açık olduğu için bu konuda tamamlayıcı yorum kurallarından yararlanılmasına gerek kalmamaktadır. Ancak, Yunanistan'ın tezinin kabul edilebilir olmadığını ortaya koymak adına ve temel yorum kurallarına uygun şekilde yapılan yorum sonucu ortaya çıkan durumu teyit etmek amacıyla tamamlayıcı yorum kurallarından da yararlanılabilir. Lozan Barış Andlaşması'nın hazırlık çalışmaları, yapılışı sürecindeki diplomatik yazışmalar, kabul edildiği konferanslardaki belgeler ve benzer türdeki hazırlık belgelerinde Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlenmesi yönünde birtakım belirtiler bulunsa da yeterince açık bir ifade bulunmamaktadır. Lozan Barış Andlaşması'nın yapıldığı koşullar incelendiğinde bu dönemde Türkiye ve Yunanistan'ın uygulamada karasularının genişliğinin 3 mil olacağı anlayışıyla hareket ettiklerini gösteren işaretler bulunabilir.<sup>31</sup> Ancak, bu durum Yunanistan'ın ileri sürdüğü şekilde Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak belirlendiğini söyleyebilmek için tek başına yeterli sebebi teşkil etmez.

Karasuları devletlerin egemenliğine tabi bir deniz alanıdır ve karasularının genişliğinin belirlenmesi, kıyıları karşılıklı devletler arasında karasuları sınırlandırılması devletlerin egemenliğine dair

<sup>31</sup> Bahsedilen dönemde Türk karasularının genişliği ile ilgili uygulamanın 3 mil olduğu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **ARI**, Tayyar: "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 50, S. 1, 1995, s. 51-68; **BAYKAL**, s. 265-267.



meselelerdir. Türkiye Lozan Barış Andlaşması ile karasularının genişliğini belirlemek, Yunanistan ile olan karasuları sınırlarını tespit etmek isteseydi, doğrudan egemenliği ile ilgili olan bu işlemi açıkça yapardı. Ancak, somut durumda Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 ile karasularının genişliği ile ilgili açık bir düzenleme getirilmemiş, adaların aidiyeti sorununa çözüm aranmıştır. Bu maddeler adaların aidiyeti sorununu çözmeye ilişkindir ve egemenlik ile ilgili olduklarından dar yorum tekniğine göre yorumlanmaları gerekmektedir. Bu sebeple, bahsedilen düzenlemeler ile Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlendiği ileri sürülemez. Anlamalı yorum tekniği çerçevesinde de Lozan Barış Andlaşması'nın ilgili maddelerinin temel yorum kurallarına uygun şekilde yorumlanması sonucu ortaya anlamlı bir yorum çıkmaktadır, bu yorum tamamlayıcı yorum kuralları ile teyit edilebilmektedir ayrıca, bu yorum Yunanistan'ın tezinin kabul edilemez olduğunu ortaya koymaktadır.

## SONUÇ

Yunanistan'ın tezinin kabul edilemez olduğu açık olmasına rağmen bu tezin uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin kurallar çerçevesinde özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumun sebebi, bu tezin doğru kabul edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçların Türkiye açısından olumsuz sonuçlar olmasıdır. Bu bağlamda öncelikle Yunanistan'ın Lozan Barış Andlaşması'nın 6. ve 12. maddelerine dayanarak yaptığı yorumun bağlayıcılık teşkil etmediği ifade edilmelidir. Burada Lozan Barış Andlaşması'nın taraflarınca yapılan ortak bir yorum söz konusu değildir ve esasen Yunanistan tarafından tek taraflı olarak yapılan, bağlayıcılık teşkil etmeyen bir yorum söz konusudur.

Yunanistan'ın tezi uluslararası andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin temel kurallar bağlamında değerlendirildiğinde bu tezin kabul edilemez olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın Lozan Barış Andlaşması'nın 6. ve 12. maddelerine ilişkin yorumu uluslararası andlaşmaların iyi niyetle, olağan anlamlarına uygun şekilde, bağlantıları dikkate alınarak ve konu ve amacına uygun şekilde yorumlanması ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 uluslararası andlaşmalara dair temel yorum kuralları bağlamında yorumlandığında ilgili maddelerin adaların aidiyeti ile ilgili sorunları çözmeyi amaçladıkları ve bu maddeler ile Türk karasuları

genişliğinin 3 mil tespit edilmesi gibi bir amaç güdülmeyeceği anlaşılmaktadır ve ortaya açık ve anlamlı bir sonuç çıkmaktadır.

Temel yorum kuralları bağlamında yapılan yorumun sonucu anlamlı ve oldukça açık olduğu için bu konuda tamamlayıcı yorum kurallarından yararlanılmasına esasen gerek yoktur. Bununla birlikte, Yunanistan'ın tezinin kabul edilebilir olmadığını daha açık biçimde ortaya koymak ve temel yorum kurallarına uygun şekilde yapılan yorum sonucu ortaya çıkan anlamı teyit etmek için tamamlayıcı yorum kurallarından yararlanılabilir. Lozan Barış Andlaşması'nın hazırlık çalışmalarında Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlenmesi yönünde birtakım belirtiler bulunsa da yeterince açık bir ifade bulunmamaktadır. Lozan Barış Andlaşması yapıldığı zaman Türkiye ile Yunanistan'ın uygulamada karasularının genişliğinin 3 mil olacağı anlayışıyla hareket ettiklerini gösteren işaretler söz konusu olsa da uygulamadaki durum Yunanistan'ın ileri sürdüğü gibi Türk karasularının genişliğinin Lozan Barış Andlaşması ile 3 mil olarak belirlendiğini söyleyebilmek için tek başına yeterli gerekçeyi oluşturmaz.

Yunanistan'ın tezi ilgili yorum teknikleri bakımından da kabul edilemezdir. Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12 adaların aidiyeti sorununa ilişkindir, egemenlik ile ilgilidir ve dar yorum tekniğine göre yorumlanmaları gerekmektedir. Bu sebeple, Lozan Barış Andlaşması madde 6 ve madde 12'den hareketle Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak belirlendiği ileri sürülemez. Türkiye, Lozan Barış Andlaşması ile karasularının genişliğini belirlemek isteseydi, egemenliği ile ilgili olan bu işlemi açık bir şekilde gerçekleştirirdi. Somut durumda ise Lozan Barış Andlaşması'nın 6. ve 12. maddeleri ile karasularının genişliği konusunda açık bir düzenleme getirilmemiş ve adaların aidiyeti sorununa çözüm aranmıştır. Anlamlı yorum tekniği çerçevesinde de Lozan Barış Andlaşması'nın ilgili maddelerinin temel yorum kurallarına uygun şekilde yorumlanması sonucu ortaya anlamlı bir yorum çıkmaktadır, bu yorum tamamlayıcı yorum kuralları ile de teyit edilebilmektedir ve Yunanistan'ın tezinin kabul edilemez olduğunu ortaya koymaktadır.

### KAYNAKÇA

- ACER**, Yücel / **KAYA**, İbrahim: Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Ankara 2014.
- AKİPEK**, Ömer İlhan: Devletler Hukuku Birinci Kitap, Ankara 1963.
- AKİPEK**, Ömer İlhan: Devletler Hukuku İkinci Kitap, Ankara 1965.
- AKSAR**, Yusuf: Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I, Ankara 2019.
- AKSAR**, Yusuf: Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk, Ankara 2021.
- AKYOL**, Taha: Bilinmeyen Lozan, İstanbul 2014.
- ARI**, Tayyar: “Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 50, S. 1, 1995, s. 51-68.
- BAŞEREN**, Sertaç Hami: Ege Sorunları, Ankara 2006.
- BAYILLIOĞLU**, Uğur: Uluslararası Hukuk Açısından Ege Karasuları Sınırlandırması, Ankara 2011.
- BAYKAL**, Ferit Hakan: Deniz Hukuku Çalışmaları, İstanbul 1998.
- BİLSEL**, Cemil: Devletler Arasında Andlaşmalar, İstanbul 1936.
- BİLSEL**, Cemil: Lozan, İstanbul 2023.
- BÖLÜKBAŞI**, Deniz: Turkey and Greece: The Aegean Dispute, A Unique Case in International Law, Londra 2004.
- BROWNLIE**, Ian: Principles of Public International Law, New York 2002.
- BRUNO**, Simma / **TAMS**, Christian J. : 1969 Vienna Convention: Article 60 Termination or Suspension of the Operation of a Treaty as a Consequence of Its Breach, Corten, Olivier / Klein, Pierre (Editörler), The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary, Oxford 2011, s. 1379-1382.
- BUDAK**, Mustafa: Misak-ı Milli’den Lozan’a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası, İstanbul 2014.
- CASSESE**, Antonio: International Law, New York 2005.
- CAŞIN**, Mesut Hakkı: Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları, İstanbul 2020.
- CAŞIN**, Mesut Hakkı: Uluslararası Andlaşmalar Hukuku, İstanbul 2020.

- CHATINAKROB**, Thanapat: "Material Breach and its Exception: An Analysis of a 'Humanitarian Character'", IALS Student Law Review, C. 5, 2018, s. 43-54.
- COŞKUN**, Alev: 1922-1923 Diplomat İnönü-Lozan, İstanbul 2019.
- CROZAT**, Charles (Çeviren: Edip F. Çelik): Devletler Umumi Hukuku Cilt: I, İstanbul 1950.
- ÇAKMAK**, Cenap: Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı, Bursa 2014.
- ÇELİK**, Edip F.: Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap, İstanbul 1987.
- ÇELİK**, Edip F.: Milletlerarası Hukuk İkinci Kitap, İstanbul 1987.
- DEMİRCİ**, Sevtap: Belgelerle Lozan, İstanbul 2011.
- DOĞAN**, İlyas: Devletler Hukuku, Ankara 2016.
- DOTHAN**, Shai: "The Three Traditional Approaches to Treaty Interpretation: A Current Application to the European Court of Human Rights", Fordham International Law Journal, C. 42, N. 3, 2019, s. 765-794.
- ERHAN**, Çağrı / **KÜRKÇÜOĞLU**, Ömer: Lozan Gelişmeleri, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s.17-98.
- EROĞLU**, Hamza: Devletler Umumi Hukuku, Ankara 1984.
- FISKATORIS**, Taxiarchis / **SVICEVIC**, Marko: Treaty Law, Hauck, Sué González / Kunz, Raffaella / Milas, Max (Editörler), Public International Law: A Multi-Perspective Approach, New York 2024, s. 161-180.
- FITZMAURICE**, G. G. : "Law and Procedure of the International Court of Justice: Treaty Interpretation and Certain Other Treaty Points", British Year Book of International Law, C. 28, 1951, s. 1-28.
- GARDINER**, Richard: Treaty Interpretation, Oxford 2017.
- GÖNLÜBOL**, Mehmet: Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü, Ankara 1959.
- GÜNDÜZ**, Aslan: Milletlerarası Hukuk: Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Ankara 2018.

**HOGG**, James F. : "The International Court: Rules of Treaty Interpretation", Minnesota Law Review, C. 43, S. 3, 1959, s. 369-442.

**İLERİ**, Suphi Nuri: Türk Basınında Lozan – Suphi Nuri İleri'nin Lozan Mektup ve Makaleleri, İstanbul 2023.

**KARACAN**, Ali Naci: Lozan, İstanbul 2009.

**KARAGEDİKLİ**, Gürer: 90 Soruda Lozan Barış Antlaşması, Ankara 2013.

**KATSOUFROS**, Theodoros: Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları, Vaner, Semih (Editör), Türk-Yunan Uyuşmazlığı, İstanbul 1990, s. 76–94.

**KAYA**, İslam Safa, Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler, Ankara 2022.

**KAYA**, İslam Safa: Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Ankara 2023.

**KESKİN**, Funda: Lozan Antlaşması'nın Hukuksal Etkileri, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s. 98-106.

**KIRGIS**, Frederic L. Jr. : "Some Lingering Questions about Article 60 of the Vienna Convention on the Law of Treaties", Cornell International Law Journal, C. 22, 1989, s. 549-573.

**KOLB**, Robert: The Law of Treaties: An Introduction, Northampton 2016.

**KUMAR**, Vanya: "Whose Intentionality Is It Anyway? Analogizing the Literary Theory Architecture for International Treaty Interpretation", Journal of Indian Law and Society, C. 13, N. 1, 2022, s. 17-34.

**KURAN**, Selami: Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul 2016.

**KURAN**, Selami / **AYDIN OKUR**, Derya / **SARİBEYOĞLU**, Meltem / **GÜNEL**, Reşat Volkan: Uluslararası Hukuk Temel Metinler, İstanbul 2014.

**MALANCZUK**, Peter: Akehurst's Modern Introduction to International Law, London New York 1997.

**MERAY**, Seha L.: Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt, Ankara 1968.

**MERAY**, Seha L.: Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt, Ankara 1975.

**MERAY**, Seha L.: Lozan Barış Konferansı – Tutanaklar – Belgeler, İstanbul 2023.

- MERRILLS, J. G. :** "Two Approaches to Treaty Interpretation", Australian Year Book of International Law, C. 4, 1968-1969, s. 55-82.
- MOR,** Hasan: Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahaneliği Sorunları, Konya 2016.
- MOR,** Hasan: Uluslararası Hukuka Giriş I Kavramsal Çerçeve, Konum, Gelişim, Kaynaklar, Konya 2019.
- MORRISON,** Richard: "Efficient Breach of International Agreements", Denver Journal of International Law and Policy, C. 23, N. 1, 1997, s. 183-222.
- ODMAN,** Tevfik: Karasularının Genişliğı Sorunu, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990.
- ÖRSTEN ESİRGİN,** Seda: Hukuki Sonuçlarıyla Lozan, Ankara 2023.
- ÖZERSAY,** Kudret: Adalar Sorunu, Erhan, Çağrı (Editör), Yaşayan Lozan, Ankara 2003, s. 169-191.
- ÖZMAN,** M. Aydoğan: "Lozan Andlaşmalarında Ege Adalarının Hukuki Statüsü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 43, S. 3, 1988, s. 197-206.
- ÖZMAN,** Aydoğan: Deniz Hukuku I: Kaynaklar, Kişiler, Nesneler, Ulusal Deniz Alanları, Ankara 2006.
- PAZARCI,** Hüseyin, Ege'de Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açından, Ege'de Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, s. 79-93.
- PAZARCI,** Hüseyin: Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (Editör), Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar), Ankara 1986, s. 19-34.
- PAZARCI,** Hüseyin: "Ege Adalarının Hukuksal Statüsü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 43, S. 3, 1988, s. 151-162.
- PAZARCI,** Hüseyin: Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Ankara 2015.
- PAZARCI,** Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap, Ankara 2021.
- PAZARCI,** Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap, Ankara 2021.

- PAZARCI**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Açısından Lozan Andlaşması'nın Anlamı ve Sınırlar, Kuruç, Bilsay / Coşkun, M. Alev / Öymen, Onur / Pazarıcı, Hüseyin (Editörler), 100. Yılında Lozan'ın Önemi, İstanbul 2023, s. 121-130.
- PİRİM**, Ceren Zeynep: "Andlaşmalar Hukuku ve Uluslararası Sorumluluk Hukukunun Kesişim Noktasında *Exceptio Inadimplenti Non Est Adimplendum*", Public and Private International Law Bulletin, C. 41, 2021, s. 979-999.
- POROY**, Mehmet Akif: Şematik Uluslararası Hukuk Ders Kitabı, Ankara 2024.
- RAFTOPOULOS**, Evangelos: "The Crisis Over Imia Rocks, IJMCL, C. 12, S. 4, 1997, s. 427-446.
- REÇBER**, Kamuran: Uluslararası Hukuk, Bursa 2016.
- SHAW**, Malcolm N. : (Çevirenler: Acer, Yücel; Kaya, İbrahim; Demirtepe, M. Turgut; Şimşek, G. Engin): Uluslararası Hukuk, Ankara 2018.
- SLOMANSON**, William R. : Fundamental Perspectives on International Law, Boston 2011.
- SONYEL**, Salahi: Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası, Ankara, 2006.
- SUR**, Melda: Uluslararası Hukukun Esasları, İstanbul 2024.
- ŞİMŞİR**, Bilal: Lozan Günlüğü, Ankara 2012.
- TAMMELO**, Ilmar: "Treaty Interpretation and Considerations of Justice", Revue Belge de Droit International Belgian Review of International Law, C. 5, S. 1, 1969, s. 80-86.
- TANAKA**, Yoshifumi: The International Law of the Sea, Cambridge 2015.
- TANÖR**, Bülent: Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri, İstanbul 2024.
- TOLUNER**, Sevim: Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği), İstanbul 1974.
- UZUN**, Elif: Uluslararası Hukukta Andlaşmaların Esaslı İhlal Nedeniyle Sona Erdirilmesi ve Askıya Alınması, İstanbul 2013.
- UZUN**, Elif: Milletlerarası Hukuka Aykırı Eylemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu, Ankara 2016.
- ÜNAL**, Şeref: Devletler Hukukuna Giriş, Ankara 2003.

**XIOURI**, Maria: *In The Breach of a Treaty: State Responses in International Law*, Leiden 2021.

**YAYCI**, Cihat: *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, Ankara 2020.

[https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanunbtbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbtbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf),  
(Erişim Tarihi: 03.09.2024).

[https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanunbtbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbtbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf),  
(Erişim Tarihi: 03.09.2024).

[https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR\\_KARARLAR/kanunbtbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbtbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf),  
(Erişim Tarihi: 03.09.2024).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

[https://www.un.org/depts/los/convention\\_agreements/texts/unclos/unclos\\_e.pdf](https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf), (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

[https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9\\_6\\_2001.pdf](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf), (Erişim Tarihi: 04.09.2024).

[https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1\\_1\\_1969.pdf](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf), (Erişim Tarihi: 04.09.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_11/01\\_Service\\_postal\\_polonais\\_a\\_Danzig\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_11/01_Service_postal_polonais_a_Danzig_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_12/01\\_Article\\_3\\_du\\_traite\\_de\\_Lausanne\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_12/01_Article_3_du_traite_de_Lausanne_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_08/Jaworzina\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_08/Jaworzina_Avis_consultatif.pdf), (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie\\_B/B\\_08/Jaworzina\\_Avis\\_consultatif.pdf](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_08/Jaworzina_Avis_consultatif.pdf)



justice/serie\_AB/AB\_64/01\_Ecoles\_minoritaires\_Avis\_consultatif.pdf, (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_01/03_Wimbledon_Arret_08_1923.pdf)

justice/serie\_A/A\_01/03\_Wimbledon\_Arret\_08\_1923.pdf, (Erişim Tarihi: 24.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_07/01_Acquisition_de_la_nationalite_polonaise_Avis_consultatif.pdf)

justice/serie\_B/B\_07/01\_Acquisition\_de\_la\_nationalite\_polonaise\_Avis\_consultatif.pdf, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_10/01_Echange_des_populations_grecques_et_turques_Avis_consultatif.pdf)

justice/serie\_B/B\_10/01\_Echange\_des\_populations\_grecques\_et\_turques\_Avis\_consultatif.pdf, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

[https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-](https://www.icj-cij.org/sites/default/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_07/17_Interets_allemands_en_Haute_Silesie_polonaise_Fond_Arret.pdf)

justice/serie\_A/A\_07/17\_Interets\_allemands\_en\_Haute\_Silesie\_polonaise\_Fond\_Arret.pdf, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/3/003-19480528-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/9/009-19500303-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.12.2024).